

Zamyšlení nad různorodostí postojů a názorů v lidské společnosti

Text a foto Petr V. Pavelčík

Ideologie vidění světa a jejich názorové střety – souboj o prosazení „pravdy o štěstí“

Názory jednotlivých lidí na vývoj člověka a světa vůbec jsou nejrůznější možné a vedou do všelijakých, rozdílných směrů, jen občas však samy od sebe konvergují do vzájemné slučitelnosti a praktické kombinovatelnosti. Střetávání různých názorů je podstatou demokracie a jak je literáty občas konstatováno, nic lepšího a hlavně pravdivějšího nejspíše lidé dosud nevymysleli.

Zastánci nejrůznějších –ismů a –ogií i ti, pro jejichž názorové koncepce žádná taková škatulka zatím vymezena nebyla, jsou

přesvědčeni, že právě oni mají ve svém vidění světa pravdu, přinejmenším z velké zčásti. A to je pro přívržence daného vidění světa základní důvod, proč na svých názorech má smysl trvat a prosazovat je. A proto také je vše ostatní nesprávné nebo přinejmenším ne tak dobré, jako to zamýšlí oni (nebo my).

Výše uvedená hnutí myslí, která se přelévají do cílů a snažení lidí i zájmových skupin a někdy i celých národů, vedou k nemožnosti dohod bez kompromisů. Místo nich je běžnou realitou soupeření často zcela opačných názorů a pohledů na budoucnost i současnou realitu a její význam či smysl. Myšlenkové směry jdoucí v určité oblasti života nebo i na celospolečenské úrovni mimo „hlavní proud“ často přitahují nespokojence se současným stavem a současně se nevyhnutelně střetávají s protisměrnými tendencemi a názory.

Čím více určitý myšlenkový a názorový proud propadá svému přesvědčení, že právě jeho názory přece jsou ty správné, protože to přece nepochybně „musí“ být takto... atd., tím více se vymyká běžnému, většinovému chápání reality našeho světa i souvisejícím úvahám o jeho smyslu a vývoji. V moderní, komunikačně zdatné době paralelně s přesvědčováním dosud

nepřesvědčených často probíhá zcela opačný proces mezi těmi lidmi, kteří o dané věci smýšlejí buď opačně, nebo alespoň běžným, průměrným způsobem a tedy více či méně kriticky. Daný směr začne být zpochybňován, objevují se výsměšná, mnohdy však výstižná pojmenování a přirovnání. Daný názorový proud se ruku v ruce s postupující vnitřní demagogizací a zatvrzováním vůči oponentům (a tedy domnělým nepřátelům) stává izolovanějším a současně začíná být méně viditelným – a tím ve společnosti méně vlivným. Dost možná lze určitou paralelu s tímto vývojem vidět v obecné rovině např. na posledních staletích koexistence křesťanství se světskou správou, v Evropě stále více ovlivňovanou rozvojem demokracie. Avšak zde, necht' si fakta kriticky zhodnotí nebo z vlastní zkušenosti jiný vhodný příklad dosadí každý čtenář laskavě sám.

Různorodost myšlenkových koncepcí a názorů je však jen mnohačetným vnějším vyjádřením totožného, totiž niterné podstaty lidské touhy po štěstí, jejíž naplnění je většinou očekáváno výhradně skrze vývoj ve vnějším světě, tj. mimo nás samých. Snaha o dosažení vnitřního štěstí pouze vyvoláním „potřebných“ změn ve vnějším světě je však paradoxním bludným kruhem. Odlišné pohledy na řešení jednoho problému nebo společenské otázky, v jejichž pozadí je přitom u všech zúčastněných stran touha po svobodě, štěstí či harmonii, mohou při správném pochopení podstaty věci přinést skutečný průlom – řešení ve vnitřní rovině. Ta jediná totiž má potenciál, člověka opravdu ke štěstí dovést. Rozhodnout, který z několika (často zásadně) odlišných názorů na tentýž jev ve vnějším světě je pravdivý, stejně s konečnou platností nelze. Zvolíme-li si určitou variantu budoucího vývoje, vždy je to na úkor ostatních možných variant, které se tudíž realizovat nebudou. Proto ani nelze zhodnotit, jak by se svět vyvíjel, kdyby něco bylo jinak. Reálný život s nespočtem množstvím proměnných veličin prakticky simulovat nelze.

Pestrost a jedinečnost bytí v různých variantách vývoje se projevuje např. také kulturní a biologickou diverzitou planety Země, jejíž fungování teoretici vysvětlují konstatováním, že každý prvek tohoto komplexního systému zde má svoje místo a význam. Takto je tomu zřejmě i s myšlenkovými a názorovými proudy v moderní společnosti. V realitě častá kompromisní řešení a postupy vznikající z pravidelného a nevyhnutelného střetávání názorových (a také kulturních) odlišností jsou denním chlebem našeho běžného života a bez nich by svět nebyl tak barevný a plný možností (i nemožností) a neměl by ani tu míru svobody, jakou v současnosti zažíváme.

Způsoby a výsledky hledání společných řešení z protichůdných počátečních postojů

Překročení „příkopu“ našeho vlastního vyhraněného názoru a získání určitého odstupu od té strany pomyslné názorové mince, na níž se právě postojově nacházíme, zdánlivě nelogicky zvětšuje naši vlastní svobodu i možnosti dobré a svobodné existence v bouřlivém víru současného světa. Žádná „verze“ ani výklad smyslu či nesmyslu světa a jeho budoucnosti není sám o sobě absolutně dobrý ani absolutně špatný, záleží pouze na úhlu pohledu – tedy na tom, kdo se dívá a jak se dívá. Jistě se však dá odvodit, že většina lidí by nesouhlasila s převládnutím a realizací extrémních vizí a možností vývoje světa prostě proto, že dané názory jsou menšinové a ani zdaleka proto nevyhovují všem.

Také nahlédneme-li na výše promyšlenou problematiku z hlediska věčnosti (nebo nekonečnosti vesmíru, říkejme tomu jakkoliv), nemá valného smyslu neústupně hájit svůj názor v urputných půtkách s protistranou. Staré pořekadlo, že „na každém šprochu je pravdy trochu“ dokládá empirickou zkušenost generací: oboustranná snaha o věcný smír a nalezení přijatelného kompromisu může vést k výrazně lepším výsledkům pro oba proti sobě stojící myšlenkové tábory. Ne vždy tomu tak je, ale fungování demokracie nás učí, že v průměru tomu tak častěji spíše je než není. Proto vždy stojí za to zvážit, zda-li se opravdu vyplatí – a lhostejno, jde-li o střet v osobním životě nebo ve veřejných záležitostech – neústupně trvat na svém a jaké to může mít následky pro budoucnost.

Při postupu z pozice síly názor, který se opírá o jiné než jen věcné argumenty, většinou vítězí nebo je z něj akceptována větší část než z názoru protistrany. Toto řešení však není tak konstruktivní, jako řešení postavené na věcném kompromisu a dochází při něm k určitému zablokování tvůrčího potenciálu a energie. V dlouhodobém horizontu pak dochází k snížení možností spolupráce, oslabení kritické zpětné vazby a možností vzájemného obohacování. Důsledkem toho může být pasivita, zablokování pozitivního vývoje, celkově nižší účinnost a také obecně menší míra naplnění potřeb zúčastněných stran po realizaci zvoleného řešení.

Naopak vyvolání komunikace, koordinace postupu řešení a v optimálním případě navázání spolupráce obou stran, dříve zakopaných ve svých názorových příkopech, vede k větší dynamice, otevírání nových, doposud zcela netušených možností řešení dané situace nebo problému. Zvýší se potenciál pro kvalitu a dlouhodobou udržitelnost nalezeného řešení, oboustranně akceptované řešení vede k posílení důvěry a možnostem další spolupráce mezi oběma názorovými frakcemi.

Propojování pozitivních řešení v různých rovinách – cesta k vnitřně kvalitnějšímu životu

Konkrétní jednání se snahou o kompromis většinou směřuje k pozitivnímu výsledku, kterého ovšem z různých důvodů nakonec nemusí být dosaženo. Povede-li se však dohodnout reálně uskutečnitelné řešení, které dříve, před spojením sil k řešení problému, bylo oběma stranami popř. nezávislými pozorovateli vnímáno a deklarováno jako málo pravděpodobné nebo dokonce v praxi zcela nemožné, dochází k otevírání nových oblastí spolupráce a možností budoucího vývoje pro všechny zúčastněné. Tento fakt byl mnohokrát ověřen v hmotném světě a filosofy i psychology byl vyzkoušen a prokázán v mnoha formách rovněž ve vnitřním světě člověka, počínaje tím myšlenkovým, přes emoční a podvědomé roviny lidské psychiky až po úrovně, které přesahují naši běžně zažívanou realitu a zkušenosti z hmotného světa kolem nás.

Propojování pozitivních řešení v praxi našeho života na vnějších rovinách bude mnohem účinnější, pokud je k němu přidána i opravdová snaha o posun názorů a postojů i v jeho vnitřní rovině. Dlouhodobým systematickým úsilím o současný postup v obou těchto rovinách je možné nakonec dojít až k dosahování „nemožného“ – takových řešení situací a problémů v životě, které jsou všestranně osvobozující a zvyšující vnitřní kvalitu života (o kterou jde především) jak nás samotných, tak skrze naši proměnu a odezvu v okolí i u dalších lidí, s nimiž sdílíme každodenní realitu tohoto světa.